

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 13. října 2022 ve věci č. 30879/17– *Hýbkovi proti České republice*

Senát páté sekce Soudu jednomyslně shledal, že nedošlo k porušení práva stěžovatelů na respektování rodinného života chráněného článkem 8 Úmluvy, když prodloužení umístění druhého a třetího stěžovatele do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc na základě obecného předběžného opatření dle občanského soudního řádu bylo v souladu se zákonem. Současně shledal, že rozhodnutí o jejich odloučení od matky, první stěžovatelky, která jim pro svou závislost na alkoholu nebyla schopna zajistit řádnou péči, nebyla svévolná nebo zjevně nepřiměřená.

I. Skutkové okolnosti

První stěžovatelka („stěžovatelka“), která je matkou druhého a třetího stěžovatele („synové“), absolvovala opakovaně pro svou závislost protialkoholní léčbu, poprvé v roce 2009. Její synové proto museli být odebráni z její péče, a to na jeden měsíc v roce 2012 (ve věku sedmi a pěti let) a na šest měsíců v roce 2013. Rodina byla rovněž pod dohledem OSPOD. K dalšímu umístění synů a jejich polorodé sestry do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc („zařízení“) z důvodu matčiny značné podnapilosti došlo dne 24. února 2015, a to zvláštním předběžným opatřením dle zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních („z. ř. s.“), které bylo třikrát prodlouženo o jeden měsíc. Stěžovatelka s dětmi udržovala v zařízení častý kontakt. Dne 24. června 2015, poté, co zaniklo poslední zvláštní předběžné opatření, jelikož nebylo včas prodlouženo, vydal soud nové obecné předběžné opatření o umístění dětí do zařízení, dle kterého se mělo postupovat až do skončení řízení o péči o nezletilé. Stěžovatelka dne 21. března 2016 podala návrh na zrušení tohoto předběžného opatření s poukazem na to, že po přijetí zvláštních ustanovení v z. ř. s. již není možné ve věci umístění dětí do zařízení postupovat dle obecných předběžných opatření zakotvených v zákoně č. 99/1963 Sb., občanském soudním řádu („o. s. ř.“). Soud jí v návrhu vyhověl a synové se tak vrátili do její péče. Rozhodnutí však bylo změněno odvolacím soudem, který zrušení předběžného opatření zamítl a synové tak putovali zpět do zařízení. Stěžovatelka neúspěšně brojila proti závěru odvolacího soudu ústavní stížností. Synové se vrátili k matce v dubnu 2017, kdy soud na její další návrh předběžné opatření zrušil.

Po podání stížnosti Soudu stěžovatelka v červenci 2018 v podnapilém stavu opustila a zamkla syny i jejich dva mladší bratry v bytě s cílem odcestovat s dcerou do Švýcarska. Všech pět dětí proto bylo umístěno do zařízení a proti stěžovateli bylo zahájeno trestní stíhání pro opuštění dítěte nebo nezletilé osoby a ohrožování výchovy dítěte. V srpnu 2018 bylo zahájeno řízení ve věci svěření všech pěti dětí do náhradní rodinné péče. V červnu 2019 toto řízení stále probíhalo.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatelé namítají porušení článku 8 z důvodu, že rozhodnutí ze dne 24. května 2015 prodlužující umístění synů do zařízení, bylo v rozporu se zákonem. Jejich námitka směřuje až na období po 21. březnu 2016, tedy po datu, kdy stěžovatelka využila vnitrostátního prostředku nápravy. Dále tvrdí, že jejich odloučení trvalo déle, než bylo nezbytně nutné, a pro odloučení neexistovala naléhavá společenská potřeba.

a) K souladu zásahu se zákonem

Soud poznamenal, že určení rozhodného práva přísluší především vnitrostátním orgánům. Zde bylo otázkou, zda s účinností z. ř. s. bylo stále možné „souběžné“ užití tohoto zákona a o. s. ř. při rozhodování o předběžných opatřeních ve věcech péče o nezletilé. Soud posuzoval, zda byl použitý výklad jasný a předvídatelný (*Molla Sali proti Řecku*, č. 20452/14, rozsudek velkého senátu ze dne 19.

prosine 2018, § 149) a shledal, že v rozhodné době bylo možné nařídit umístění dítěte do zařízení jak podle z. ř. s., tak podle o. s. ř., a to zejména jeho § 76 odst. 1 a § 102. Dal zapravdu vládě, že výhodou obecných opatření dle o. s. ř. bylo, že nemusela být nařízena jen na návrh OSPOD, ale i jiného subjektu, či dokonce bez návrhu. Uznal, že pravidelný přezkum opatření o umístění do zařízení, upravený z. ř. s., se týkal pouze opatření vydaných na jeho základě a že tato úprava představuje důležitou procesní záruku, jelikož soudu ukládá, aby bedlivě sledoval vývoj poměrů v rodině a činil kroky ke sloučení rodiny. Dodal však, že i § 76 odst. 3 o. s. ř. umožňoval omezit dobu trvání obecného předběžného opatření a že účastníci mohli kdykoliv navrhnout jeho zrušení, po čemž by následovalo opětovné zkoumání důvodů, které vedly k jeho vydání. Stěžovatelka této možnosti dne 21. března 2016 využila.

Soud podotkl, že umístění synů do zařízení bylo nařízeno a poté několikrát prodlouženo zvláštními předběžnými opatřeními podle § 452 a násl. z. ř. s. Teprve dne 24. června 2015 rozhodoval soud dle obecného předběžného opatření dle § 102 o. s. ř., jelikož poslední z dotčených opatření skončilo, protože nebylo prodlouženo v zákonné jednoměsíční lhůtě. Soud konstatoval, že v tomto ohledu došlo na straně státu k určitému pochybení.

Dodal, že novelou účinnou od 1. ledna 2022 došlo k vyjasnění použitelnosti zmíněných předběžných opatření, avšak v rozhodné době dle jeho názoru české právo nezakazovalo umísťování dětí do zařízení na základě obecných předběžných opatření. Soud uzavřel, že výklad právní úpravy o předběžných opatřeních v projednávané věci nelze hodnotit jako svévolný nebo zjevně nepřiměřený a že jeho účinky byly dostatečně jasné a předvídatelné. Napadený zásah tedy byl v souladu se zákonem.

b) Ke sledovanému cíli

Soud konstatoval, že vnitrostátní soud rozhodl dne 24. června 2015 předběžným opatřením dle § 102 odst. 1 o.s.ř., jelikož stěžovatelka opakovaně selhala ve své rodičovské roli a ohrozila život dětí. Tyto závěry s odkazem na alarmující situaci již třetího umístění synů do ústavní péče potvrdil i odvolací soud. Soud proto naznal, že rozhodnutí o ponechání synů v zařízení po 21. březnu 2016 sledovalo jejich nejlepší zájem a namítaný zásah sledoval legitimní cíl, a to ochranu práv a svobod druhých.

c) K nezbytnosti v demokratické společnosti

Hlavní zásady týkající se sloučení rodiny a péče o děti jsou shrnuty v rozsudku *Strand Lobben a ostatní proti Norsku* (č. 37283/13, rozsudek velkého senátu ze dne 10. září 2019, § 202–□213).

Soud podotkl, že stěžovatelka zrušení obecného předběžného opatření ze dne 24. června 2015 navrhovala dvakrát. Jejím prvním návrhu ze dne 21. března 2016, bylo původně vyhověno a synové se tak dočasně vrátili k matce na letní prázdniny. Rozhodnutí však bylo odvolacím soudem zrušeno a synové se dne 5. září 2016 vrátili do zařízení, kde zůstali až do 12. dubna 2017, kdy bylo rozhodnuto o stěžovatelčině druhém návrhu na zrušení umístění. Dle Soudu byla opatření nařízena, jelikož stěžovatelka nedokázala poskytnout synům řádnou péči a vhodné prostředí. V minulosti již dvakrát ohrozila život a zdraví svých dětí, pročez musely být umístěny do zařízení. Schopnost stěžovatelky pečovat o své děti tak bylo nutné podrobit přezkumu včetně zpracování znaleckého posudku z oboru psychiatrie. Povšiml si také, že stěžovatelka přispěla k průtahům v řízení, když požádala o odročení věci. Soud podotkl, že se v rozhodné době nechovala vždy tak, aby úřady ujistila o své schopnosti pečovat o děti. V létě 2015 přestala spolupracovat s opatrovníkem, nepřiměřeně zatěžovala své syny a odcestovala na několik měsíců do Švýcarska, kde byla několikrát nalezena opilá. Zdůraznil ale, že jakmile to dovolily okolnosti, stěžovatelce byl umožněn kontakt se syny na jednodenní propustky, nebo i víkendy a prázdniny. Shrnul proto, že opatrovník synů skutečně dbal na potřebu udržovat mezi stěžovateli kontakt.

Soud se dále vyjádřil ke skutečnosti, že odvolací soud rozhodl dne 4. srpna 2016 odlišně o situaci synů, které ponechal v zařízení, a situaci jejich polorodé sestry, jejíž umístění v zařízení ukončil. Podotkl, že pouhá skutečnost, že v takto složitém případě posoudily dva senáty stejného soudu dvě samostatné věci odlišně, neznamená porušení Úmluvy. Všiml si přitom odlišné situace dětí; např. toho, že sestře byly pouhé tři roky, kdy je žádoucí se ústavní péčí vyhnout.

Soud označil za problematické, že synové byli v jím posuzovaném období umístěni do zařízení toliko na základě předběžných opatření, která se opírají o omezené důkazy. V obdobných případech mají soudy urychleně rozhodnout ve věci samé, to ale nebrání tomu, aby rozhodnutí při změně okolností změnily. Připomněl, že čl. 6 odst. 1 zakotvuje právo na vydání konečného rozhodnutí v přiměřené době. Ve věcech proti České republice týkajících se délky řízení o výkonu rodičovské odpovědnosti již v minulosti konstatoval, že průtahy bývají způsobeny tím, že soudy mají k dispozici jen jedno vyhotovení spisu, což vyžaduje jeho předávání a řízení to zpomaluje (*Reslová proti České republice*, č. 7550/04, § 49, rozsudek ze dne 18. července 2006, § 49). Dal tak sice zapravdu stěžovatelům, že řízení ve věci samé zahájené dne 24. dubna 2015 a skončené dne 27. listopadu 2017 trpělo průtahy, dodal však, že to samo o sobě nevede k závěru, že orgány nesplnily svůj závazek postupovat s řádnou péčí. Navíc, stěžovatelka k průtahům přispěla a v mezičase si mohla brát děti domů.

Při hodnocení rozhodnutí vnitrostátních soudů v celé jejich šíři Soud shledal, že byla vydána v nejlepším zájmu dětí, a to v mezích prostoru pro uvážení, který má stát k dispozici. Závěr o umístění synů do zařízení za účelem ochrany jejich zdraví a vývoje nelze označit za svévolný nebo zjevně nepřiměřený. S ohledem na dané okolnosti Soud konstatoval, že ponechání synů v zařízení po 21. březnu 2016 představovalo opatření nezbytné v demokratické společnosti. Nedošlo tak k porušení článku 8 Úmluvy.